

پایه آیین‌نامه ثبت و اشاعه پیشنهادها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شماره ۱۹۵۹۲۹/۱۹۵۹۲۹ و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایراندک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایه قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

دانشگاه شاهرود

دانشکده علوم انسانی

گروه فقه و حقوق

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته فقه و حقوق اسلامی

عنوان:

بررسی تطبیقی حقوق اقلیت‌های غیر رسمی از منظر فقه و حقوق

موضوعه ایران و اسناد بین‌المللی

دانشجو:

اسماعیل انصاری مهر

استاد راهنما:

دکتر حسین ردایی

دکتر محمد رضا عزیز اللهی

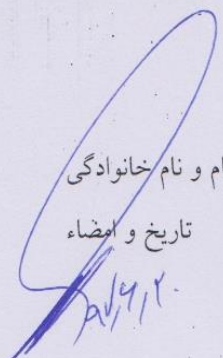
شهریور ۱۳۹۷

تاریخ: شماره:	اظهارات دانشجو	

اینجناب اسماعیل انصاری مهر دانشجوی کارشناسی ارشد فقه و حقوق اسلامی دانشکده علوم انسانی دانشگاه شاهد گواهی می‌دهم که پایان نامه تدوین شده حاضر با عنوان بررسی تطبیقی حقوق اقلیت‌های غیر رسمی از منظر فقه و حقوق موضوعه ایران و اسناد بین‌المللی به راهنمایی استاد محترم جناب آقای دکتر حسین ردایی به عنوان استاد راهنمای اول و جناب آقای محمد رضا عزیز الهی به عنوان استاد راهنمای دوم توسط شخص اینجناب انجام و صحت و اصالت مطالب تدوین شده در آن مورد تایید است و چنانچه هر زمان دانشگاه کسب اطلاع کند که گزارش پایان نامه حاضر صحت و اصالت لازم را نداشته، دانشگاه حق دارد مدرک تحصیلی اینجناب را مسترد و ابطال نماید؛ همچنین اعلام می‌دارد در صورت بهره‌گیری از منابع مختلف شامل: گزارش تحقیقاتی، رساله پایان نامه کتاب، مقالات تخصصی و سایر منابع اطلاعاتی، به منبع مورد استفاده و پدیدآورنده آن به طور دقیق ارجاع داده شده و نیز مطالب مندرج در پایان نامه حاضر تا کنون برای دریافت هیچ نوع مدرک یا امتیازی توسط اینجناب و یا سایر افراد به هیچ کجا ارائه نشده است. در تدوین متن پایان نامه حاضر، چارچوب مصوب تدوین گزارش‌های پژوهشی تحصیلات تکمیلی دانشگاه شاهد به طور کامل مراعات شده و نهایتاً این که کلیه حقوق مادی ناشی از گزارش پایان نامه حاضر، متعلق به دانشگاه شاهد می‌باشد.

نام و نام خانوادگی

تاریخ و امضاء

معاونت پژوهش و فناوری دانشکده علوم انسانی
 صورتجلسه دفاع پایان نامه کارشناسی ارشد

جلسه دفاع پایان نامه کارشناسی ارشد آقای اسماعیل انصاری مهر دانشجوی کارشناسی ارشد رشته فقه و حقوق به شماره دانشجویی ۹۴۷۵۶۶۵۰۱ رأس ساعت ۱۲ ظهر مورخ ۹۷/۰۶/۲۴ در محل کلاس ۳۶ دانشکده علوم انسانی دانشگاه شاهد،

تحت عنوان:

بررسی تطبیقی حقوق اقلیت های غیر رسمی از منظر فقه و حقوق موضوعه ایران و اسناد بین المللی
 تشکیل گردید.

کمیته داوری پایان نامه کارشناسی ارشد پس از استماع دفاعیات و طرح پرسش های لازم در زمینه علمی و تحقیقاتی مرتبط با پایان نامه نامبرده، ارزشیابی نهایی خود را به شرح ذیل، اعلام نمودند:

رساله نامبرده در جلسه دفاع با نمره، (به عدد) و (به حروف) و با درجه مورد تایید قرار گرفت / نگرفت.

بنابر نامه ی شماره مورخ معاون پژوهشی دانشکده، نمره پژوهشی اختصاص یافته به نامبرده (به عدد) ، (به حروف) می باشد و **نمره نهایی** رساله دانشجو (به عدد) و (به حروف) و با درجه مورد تایید می باشد.

امضاء نماینده معاون پژوهش
 تاریخ:

امتیازات، طبق ماده ۲۰ آیین نامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد، مصوب جلسه ۷۱۴ مورخ ۸۸/۱/۱۵ وزارت علوم، تحقیقات و فناوری: عالی: ۱۹ تا ۲۰، بسیار خوب: ۱۸ تا ۱۷، خوب: ۱۶ تا ۱۷، قابل قبول: ۱۴ تا ۱۵، غیر قابل قبول: نمره کمتر از ۱۴

اعضای کمیته داوری پایان نامه کارشناسی ارشد				
عنوان	نام و نام خانوادگی	مرتبه علمی	نام دانشگاه	امضاء
استاد راهنمای اول	دکتر حسین ردایی	استادیار	شاهد	
استاد راهنمای دوم (در صورت وجود)	دکتر محمدرضا عزیزالهی	استادیار	شاهد	
داور داخلی	دکتر سیدحسینی	استادیار	شاهد	
داور داخلی دوم (در صورت وجود)	-	-	-	-
داور خارجی	دکتر صادقی	-	-	
داور خارجی دوم (در صورت وجود)	-	-	-	-
نماینده تحصیلات تکمیلی (بدون نمره)	دکتر جابر کریمی	استادیار	شاهد	

توضیحات ناظر تحصیلات تکمیلی:

نام و نام خانوادگی ناظر تحصیلات تکمیلی: **جابر کریمی** تاریخ: **۹۷-۰۶-۲۴** امضاء:

تقدیم به :

پیامبر الفت و رحمت حضرت محمد مصطفی (صلی علی اله و آله)

سپاسگزاری

با حمد و سپاس بیکران ایزد بی همتا

بنا به فرموده معصوم (علیه السلام) : « من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق » بر خود لازم می‌دانم از زحمات و راهنمایی‌های ارزشمند اساتید گرانقدر جناب آقای دکتر حسین ردایی و جناب دکتر محمد رضا عزیز الهی که در شکل‌گیری این پژوهش نقش به‌سزایی داشته‌اند تقدیر و تشکر نمایم.

همچنین از همسر و پدر و مادر عزیزم که همیشه وامدار دعاها و خالصانه و کمک‌های بی‌دریغ‌شان بوده‌ام هر چند که کلام قاصر از ذکر محبت‌های آنهاست، صمیمانه قدردانی می‌نمایم و برای همه این عزیزان عاقبت به‌خیری، سربلندی و توفیقات روزافزون آرزومندم.

چکیده:

شاید امروزه کشوری وجود نداشته باشد که همه افراد و اتباع آن از یک نژاد، قومیت بوده و به یک زبان تکلم کنند و پیرو یک آیین و مذهب و باشند. مسئله رعایت حقوق اقلیت ها و تبعیض قائل نشدن نسبت به آنها، از جمله اموری است که بخصوص امروزه سخت مورد توجه و بحث نهادهای بین المللی حقوق بشری است و تمهیداتی برای رعایت حقوق اقلیت ها و تامین همزیستی مسالمت آمیز اقوام مختلف اندیشیده شده است و گاه نیز جهان مخصوصاً در این دهه اخیر شاهد برخوردهای خصمانه و خشونت بار و ویرانگر گروههای مختلف و یا اقدام گروه اکثریت برای پاکسازی قومی اقلیت بوده است. با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی در ایران توجه ملت های مختلف به اسلام و جوامع اسلامی افزایش یافته است. لذا بحث از مبانی و اصول حاکم بر روابط مسلمانان و غیر مسلمانان اهمیت دو چندانی پیدا نموده است. همانطور که میدانیم سه شعار اصلی و محوری انقلاب اسلامی استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی بود. در مقدمه قانون اساسی از این سه شعار اصلی و محوری مردم نامبرده شده است. در اصل ۱ و ۹ قانون اساسی مشخصاً جمهوری اسلامی به عنوان نظام حکومتی و آزادی و استقلال به عنوان دو رکن لاینفک این نظام مورد تصریح قرار گرفته است. با این حال قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در اصل ۱۳ فقط نام سه اقلیت دینی - یهودیان، مسیحیان و زرتشتیان - با عنوان اقلیت های دینی شناخته شده یاد کرده است؛ ولی اقلیت های دینی شناخته نشده از دیدگاه واضعین قانون اساسی ایران دارای رسمیت نبوده اند. از جمله موانع در به رسمیت شناختن حقوق اقلیت های غیر رسمی می توان به موانع قانونی، شرعی و امنیتی اشاره نمود. ضرورت روشنگری در این خصوص و انجام چنین پژوهش های در راستای بیان این مطلب است که تعالیم عالی اسلام توان تامین نیازمندی های جوامع مدرن امروزی از جمله حقوق اقلیت ها را دارا می باشد. در این نوشتار با بررسی منابع فقهی و حقوقی، ابتدا مفهوم و تعریف اقلیت بیان میشود و آنگاه به ذکر اصول و مبانی نظری حاکم بر حقوق اقلیت های شناخته نشده اشاره و سپس به بررسی حقوق اقلیت ها و موانع به رسمیت شناخته شدن آن پرداخته می شود و موقعیت و حقوق اقلیت ها در قانون اساسی و نظام جمهوری اسلامی ایران مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

کلید واژه: اقلیت، قانون اساسی، اقلیت غیررسمی، غیر مسلمان

فهرست مطالب

۱	بخش اول:
۱	کلیات پژوهش
۲	۱-۱ مقدمه
۳	۲-۱ بیان مسئله
۶	۳-۱ اهداف پژوهش
۶	۱-۳-۱ هدف اصلی
۶	۲-۳-۱ هدف فرعی
۶	۴-۱ پرسش های پژوهش
۶	۱-۴-۱ پرسش اصلی
۶	۲-۴-۱ پرسش فرعی
۶	۵-۱ ضرورت پژوهش
۷	۶-۱ فایده نظری
۷	۷-۱ فایده عملی
۸	۸-۱ مفاهیم
۸	مبحث اول. مفهوم شناسی.
۸	گفتار اول. تعریف لغوی
۸	الف. حقوق
۱۰	ب. اقلیت
۱۳	گفتار دوم. تعاریف اصطلاحی.
۱۳	الف. حقوق
۱۷	ب. دین
۱۸	ج. اقلیت دینی
۱۸	ج. ۱. اقلیت های دینی شناخته شده در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
۱۹	ج. ۲. اقلیت ها دینی شناخته نشده در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
۲۰	د. تعریف اسناد بین المللی حقوق بشر
۲۱	طبقه بندی اسناد بین المللی حقوق بشر
۲۳	معرفی اجمالی اسناد بین المللی حقوق بشر
۲۸	مبحث دوم: پیشینه حقوق اقلیت های دینی
۲۸	تبیین دیدگاهها و سیر تحولات نگرش به مفهوم اقلیت

۲۸	۱. مفهوم اقلیت از دیدگاه های مختلف
۲۸	۱.۱. مفهوم اقلیت از دیدگاه حقوق بین الملل
۳۱	۲. ۱. مفهوم اقلیت از دیدگاه اسلام
۳۷	۲. سیر تحول در نگرش نسبت به مفهوم اقلیت
۴۱	۹-۱ روش پژوهش
۴۱	۱۰-۱ مبانی نظری
۴۲	۱۱-۱ پیشینه پژوهش
۴۳	بخش دوم:
۴۳	یافته های پژوهشی
۴۴	فصل اول : اصول ومبانی نظری حاکم بر حقوق اقلیت های دینی شناخته نشده
۴۴	مبحث اول : اصول حاکم بر حقوق اقلیتهای دینی شناخته نشده
۴۴	گفتار اول . اصل کرامت انسانی
۴۸	گفتار دوم . اصل برابری حقوقی واحترام یکسان در مقابل قانون
۵۱	گفتار سوم. اصل عدالت
۵۵	گفتار چهارم اصل دعوت
۵۵	گفتار پنجم. اصل جهان شمولی حقوق بشر
۵۸	مبحث دوم . مبانی نظری حقوق اقلیت های دینی شناخته نشده
۵۸	گفتار اول: بنیادهای نظری حقوق بشر غربی
۶۱	گفتار دوم : بررسی مبانی نظری حقوق بشر غربی از منظر اسلام
۶۳	فصل دوم : موانع به رسمیت شناختن حقوق اقلیتهای دینی شناخته نشده
۶۳	مبحث اول : موانع قانونی در به رسمیت شناختن حقوق اقلیتهای دینی شناخته نشده
۶۳	گفتار اول . قانون اساسی
۶۴	بند اول. اصل چهارم قانون اساسی
۶۶	بند دوم. اصل دوازدهم قانون اساسی
۶۷	الف. نوع نگرش به دین در قانون اساسی کشورها
۶۸	ب. دین ومذهب رسمی در قانون اساسی ایران
۶۹	بند سوم. اصل سیزدهم قانون اساسی
۷۱	بند چهارم. اصل چهاردهم قانون اساسی
۷۳	بند پنجم. اصول نوزدهم و بیستم قانون اساسی
۷۴	بند ششم. اصل بیست وسوم قانون اساسی

- بند هفتم. اصل بیست و ششم قانون اساسی ۷۶
- گفتار دوم. قوانین عادی ۷۸
- بند اول. قانون مدنی ۷۸
- بند دوم. قانون مجازات اسلامی ۸۰
- تکریم حق حیات در نظام حقوق اسلام و مقایسه آن با حقوق بشر از دیدگاه غرب ۸۳
- مبحث دوم : موانع شرعی در به رسمیت شناختن حقوق اقلیت های دینی شناخته نشده ۸۸
- گفتار اول. قاعده ی نفی سبیل ۸۸
- بند اول. کتاب (قرآن) ۸۹
- بند دوم. سنت ۹۳
- بند سوم. عقل ۹۴
- بند چهارم. اجماع ۹۵
- گفتار دوم. قاعده ی الزام ۹۶
- بند اول : مبانی فقهی قاعده الزام ۹۸
- بند دوم: اهمیت قاعده الزام ۱۰۰
- بند سوم: شمول قاعده در مورد سایر ادیان ۱۰۰
- گفتار سوم. قاعده ی قسامه ۱۰۱
- بند اول. سنت ۱۰۳
- بند دوم. عقل ۱۰۵
- بند سوم. اجماع ۱۰۵
- مبحث سوم : موانع امنیتی در به رسمیت شناختن حقوق اقلیت های دینی شناخته نشده ۱۰۶
- گفتار اول. موانع امنیتی از دیدگاه حقوق بین الملل ۱۰۶
- بند اول. حق حاکمیت ملت ها ۱۰۷
- بند دوم. نظام حقوقی و اجتماعی خاص هر جامعه ی ملی ۱۰۸
- بند سوم. مطالبات اقلیت ها از دولت حاکم و سرکوب شدن ۱۰۸
- گفتار دوم. موانع امنیتی از دیدگاه اسلام و جمهوری اسلامی ایران ۱۱۰
- بند اول. موانع امنیتی از دیدگاه اسلام ۱۱۲
- الف. انجام محرمات در ملاء عام توسط غیر مسلمانان ۱۱۲
- ب. ارتداد نوعی بر اندازی نظام اسلامی ۱۱۳
- بند دوم. موانع امنیتی از دیدگاه جمهوری اسلامی ایران ۱۲۱
- الف. امنیت ملی و اجتماعی جامعه ۱۲۱

۱۲۵	(ب) امنیت فرهنگی و اخلاقی جامعه
۱۲۹	بخش سوم
۱۲۹	نتیجه و پیشنهادهای پژوهشی
۱۳۰	نتیجه گیری
۱۳۲	پیشنهادها
۱۳۶	فهرست منابع

بخش اول:

کلیات پژوهش

یکی از اهداف بزرگ انبیا الهی و به ویژه پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله احقاق حق و برپایی عدالت بوده است. اسلام در راستای کرامت انسانی و عدالت اجتماعی برای تمامی افراد اعم از مسلمانان و غیر مسلمان، حقوقی قائل است. این حقوق به طور متقابل در ارتباطات افراد با یکدیگر و با حکومت جاری است. وجود اقلیت‌های قومی، زبانی، نژادی و دینی با گرایش‌های مختلف در تمام کشورهای دنیا، پدیده‌ای انکار ناپذیر است. جمهوری اسلامی ایران نیز مانند سایر کشورها تابعینی دارد که اقلیت به شمار می‌آیند. در ایران بر خلاف سایر کشورها که انواع اقلیت وجود دارد، به دلیل اتکای حاکمیت بر مذهب، فقط اقلیت دینی مورد شناسایی قرار گرفته است و قومیت‌های مختلف با فرهنگ‌ها، نژادها و زبانهای مختلف اقلیت محسوب نشده بلکه همانند سایر مردمان به شمار آمده‌اند. با بررسی متون حقوقی ایران می‌توان به این نتیجه رسید که قانونگذار جمهوری اسلامی ایران تنها برخی از اقلیت‌های مذهبی را در متن قانون ذکر و به بررسی حقوق آنها پرداخته است. در این نوشتار به بررسی حقوق اقلیت‌های دینی که به صورت صریح در قانون از آنها نامی به میان نیامده و به اصطلاح نا شناخته اند پرداخته می‌شود.

۲-۱ بیان مسئله

احترام به حقوق اقلیت‌ها و تلاش در رفع تبعیض و نقض حقوق حقه‌ی آنان، یکی از مسائل مبتلا به حقوق بشر دنیای ماست. ایران با تمدن غنی خود سالیان متمادی است که قومیت‌های گوناگون را در خود جای داده است. در این میان، با توجه به ابتدای حکومت جمهوری اسلامی ایران بر مذهب، اقلیت‌های دینی از جایگاه ویژه‌ای در کشور برخوردارند. چنانچه خداوند متعال در آیه ۸ سوره ممتحنه می‌فرماید: «لَا يَنْهَكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَ لَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَ تُقْسَطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسَطِينَ»؛ یعنی آن کفاری که بر سر ایمان شما و دین شما با شما به جنگ برنخواستند، خدا نمی‌گوید به آنها نیکی نکنید و خدا نمی‌گوید با آنها قسط و عدل را رعایت نکنید، بلکه خدای متعال می‌گوید که به آنها نیکی هم بکنید و خدای متعال نیکوکاران را دوست میدارد. قسط و عدل در جامعه‌ی اسلامی قاعدتاً به معنای رعایت حقوق افراد آن جامعه است که آن کافر هم یکی از همان افراد است یا حتی کفاری که در خارج از آن جامعه زندگی میکنند، ولی با نظام اسلامی، با مسلمین و با اسلام ستیزه‌ای نمیکنند.^۱

همچنین در این خصوص می‌توان به اصولی مانند اصل عدالت، اصل وفای به عهد، اصل کرامت انسانی و استناد نمود. طبق قانون اساسی نیز اقلیت دینی از امکانات خاص آیین خود بهره‌مندند که تضمین‌کننده حقوق آن مطابق اسناد بین‌المللی حقوق بشر نیز می‌باشد. از جمله این قوانین می‌توان به اصول ۱۹ الی ۴۲ قانون اساسی اشاره نمود. بر اساس این قوانین، آنان از حقوق متنوعی مانند حقوق سیاسی، اجتماعی، مدنی و بهره‌مند می‌گردند، که مجموع این حقوق سبب می‌شود شأن انسانی آنان رعایت و هویت اقلیتی آنان نیز مستدام گردد. اما با توجه به ماده ۹۵۸ قانون مدنی و مفهوم مخالف اصل ۱۳ قانون اساسی، به نظر می‌رسد که اقلیتهای دینی شناخته نشده همچون فرقه‌های صابئین و صوفی‌ها و سیک‌ها و ... اقلیت‌هایی هستند که حق برخورداری از این اصل را به مانند دیگر اقلیت‌های دینی رسمی ندارد .

در تشریح این مطلب باید گفت که اصل مذکور، فقط نام سه اقلیت دینی _ زرتشتی، یهودی و مسیحی را بیان کرده است که با رعایت موازین اسلامی در انجام پاره‌ای از احکام مربوط به احوال

^۱ . بیانات مقام معظم رهبری، در خطبه نماز جمعه ۱۳۶۵/۱۲/۱۵.

کلیات پژوهش

شخصیه و آداب و رسوم دینی تا حدودی دارای استقلال و آزادی عمل هستند و نیز همچین قانون مجازات اسلامی به تبعیت از این اصل و اصول دیگر مانند اصل چهارم و اصل هفتاد و دوم قانون اساسی - که باید مخالفتی با شرع و قانون اساسی نداشته باشد - در پاره‌ای از احکام مانند قواعد مربوط به پرداخت دیه‌ی قتل نفس و یا دیه‌ی جراحات مادون نفس بین اقلیت‌های مصرح و غیر مصرح در قانون اساسی و در نهایت در برابر مسلمانان، تبعیضاتی قائل شده است، قانونگذار حتی پا را فراتر از این موضوع گذاشته است و در موارد قانونی مربوط به مجازات‌هایی مانند حدود و قصاص از واژگانی عام و کلی‌تر مانند غیر مسلمان و کافر ذمی بهره جسته است؛ لذا این امر خود باعث بروز مشکلاتی در خصوص احوال شخصیه (از جمله مباحث نکاح، طلاق، ارث، وصیت، اهلیت و فرزند خواندگی و ...) و مباحث قانون مجازات (مانند دیات، قتل، جنایت بر مردار و ...) برای پیروان فرقه‌های صابئین و صوفی‌ها و سیک‌ها و ... که در قانون اساسی ایران نامی از آنها نیامده ایجاد کرده است؛ چرا که اهلیت آنها مورد تشکیک واقع شده و طبق ماده ۹۵۸ قانون مدنی، تنها افرادی توانایی تمتع از حقوق خود را دارند که اهلیت آنها ثابت گردیده باشد و به تبع آن دولت و دستگاه قضائی تعهدی برای شناسایی این اقلیت‌ها و ملاحظه‌ی اصل تساوی شهروندان در صورت ارتکاب جرم از سوی این اقلیت‌ها یا در مواقعی که بزه از جرم هستند، ندارد. برای مثال قانون مجازات اسلامی مصوب ۷۰ دیه اقلیت‌های دینی شناخته شده در قانون اساسی را بنا به حکم حکومتی مقام رهبری با دیه مسلمان برابر دانسته و در قانون جدید مصوب ۹۲ تبصره قبلی در قالب ماده ۵۵۴ شکل و رسمیت بیشتری پیدا کرده است. حال در صورتی که فردی صائبی توسط فرد دیگر از فرقه خود مورد جنایت واقع شود، ملاک در رسیدگی بر این جرم چه می باشد؟ از سوی دیگر با توجه به اینکه برخی از اسناد بین‌المللی حقوق بشر اعلامیه جهانی حقوق بشر، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی توسط دولت ایران امضاء و قبل از انقلاب اسلامی به تصویب مجلسین رسیده و برخی نظیر کنوانسیون حقوق کودک و کنوانسیون جلوگیری و مجازات جنایت کشتار دسته جمعی (ژنوساید) و ... نیز توسط دولت جمهوری اسلامی ایران امضاء و به تصویب رسیده است. با لحاظ ماده ۹ قانون مدنی و مستنداً به اصول و قواعد مسلم جزایی مانند اصل برائت و اصل قانونی بودن جرم و مجازات (یکی از

کلیات پژوهش

مبانی مهم آن تساوی تمامی افراد در برابر قانون است که اشاره دارد قوانین باید به نحوی انگاشته شود که شائبه‌ی هیچ گونه غرض ورزی و جانبداری از گروه یا دینی را هرچند در اکثریت باشد نداشته باشد تا حقوق تمامی افراد جامعه تامین شود (قانون گذار می تواند از طریق برخی اصلاحات در قوانین خود، به حقوق این اقلیت‌ها که در قوانین ایران به رسمیت نمی باشند احترام بگذارد تا علاوه بر این اینکه از پایداری شدن حق انسانی جلوگیری کند، موجب گردد که این اقلیت‌های مذکور نسبت به دستگاه قضایی که الگو گرفته از دین مبین اسلام است بد بین نگردند. هرچند که اخیراً برخی از فقهای صاحب نام معاصر شیعه نیز در خصوص برخی از اقلیت‌های مذکور، نظر به حقوق شهروندی و حق آب و گل برای اینان را دارند.

لازم به ذکر است از آنجایی که در قانون اساسی حقوق اقلیت‌هایی که به رسمیت شناخته شده‌اند، مطرح شده است. ولی نسبت به اقلیت‌های غیر دینی و غیر رسمی در فقه و قانون موضوعه تصریح نشده است. لذا سوال اصلی پژوهش، این پرسش است که حقوق این اقلیت‌ها در فقه و حقوق موضوعه ایران و اسناد بین المللی چگونه است؟

۳-۱ اهداف پژوهش

۱-۳-۱ هدف اصلی

- تبیین و تحلیل فقهی حقوقی اقلیت‌های شناخته نشده و مطابقت یا عدم مطابقت قوانین موجود با مبانی فقهی

۲-۳-۱ هدف فرعی

- بیان ملاک و معیار تعیین اقلیت‌ها شناخته شده و شناخته نشده
- بیان دیدگاه‌ها درخصوص به رسمیت شناختن حقوق اقلیت‌های شناخته نشده

۴-۱ پرسش‌های پژوهش

۱-۴-۱ پرسش اصلی

- حقوق اقلیت‌های غیر رسمی از منظر فقه و حقوق موضوعه ایران و اسناد بین‌المللی چیست؟

۲-۴-۱ پرسش فرعی

- ملاک و معیار تفاوت میان اقلیت‌های رسمی و غیر رسمی چیست؟
- آیا قوانین جمهوری اسلامی توانسته حقوق اقلیت‌های شناخته نشده را بر مبنای فقهی پوشش دهد؟
- قوانین جمهوری اسلامی تا چه اندازه با اسناد بین‌المللی مطابقت دارد؟

۵-۱ ضرورت پژوهش

اقلیت‌های مذهبی همواره در جوامع مختلف وجود داشته و تحت قواعد و شرایط مختلف ادامه‌ی حیات داده‌اند. جامعه‌ی اسلامی نیز با این پدیده بیگانه نبوده و از همان آغاز پیدایش ناگزیر از

کلیات پژوهش

برقراری ارتباط با سایر اقلیت ها بوده است. از مسائل بسیار پر سر و صدا در مورد اسلام، چگونگی رفتار با اقلیت های موجود در جامعه است. آگاه نبودن برخی افراد از قانون اسلامی در این زمینه از یک سو، و تبلیغات ناروای دشمنان از سوی دیگر، این موضوع را در هاله ای از ابهام قرار داده است. باتوجه به این مطلب که در کشور ایران در کنار گروه های یکتا پرست، گروه های فرقه پرست نیز زندگی می کنند و در قانون اساسی ایران و متون اسلامی، تنها به سه گروه مسیحیان، زرتشتیان و کلیمیان به عنوان اقلیت های شناخته شده اشاره شده است. از این رو پیروان اقلیتهای ذکر شده در قانون از حقوق خاص خود بهره مند خواهند بود و در احوال شخصیه تابع قوانین شریعت خویش خواهند بود. اما سایر اقلیت های غیر مصرح در قانون در مسائل خود تابع چه قانونی خواهند بود و این که تعریف اقلیت در اسلام با تعاریف ارائه شده در اسناد بین المللی سازگاری دارد یا نه و آیا قوانین موجود در خصوص اقلیت ها توانسته مانع از تضييع حقوق انسانیت گردد و مسائلی از این قبیل ضرورت پرداختن به این موضوع پایان نامه را بسیار واضح می نماید.

۶-۱ فایده نظری

- بررسی قوانین موضوعه با مبانی فقهی حقوقی اقلیت ها
- تطبیق قوانین موجود با اسناد بین المللی

۷-۱ فایده عملی

- پیشنهادات و راهکارهایی جهت برخورد با اقلیت های شناخته نشده
- شفاف سازی احکام و حقوق اقلیتها در فقه و قانون.

۸-۱ مفاهیم

با هدف درک صحیح موضوع، در ابتدا تعذیف لغوی و اصطلاحی هر یک از واژه های موضوع پژوهش مورد بررسی قرار خواهد گرفت. ضرورت این کار از آن جهت است که تنها با شناخت مفهوم و مدلول واقعی الفاظ می توان از استعمال لفظ در معنای حقیقی و ترتب آثار منطقی آن بهره برد. همچنین، در حوزه ی طرح هر بحثی شناخت معنای لغوی یا اصطلاحی یک واژه از واژه های که ظاهری مشابه و متداخل دارند، منوط به واژه شناسی صحیح است. در عرصه ی حقوقی نیز، الفاظ قانونی، تابع معانی اصلی و حقیقی اند و از آنجا که اصولاً استعمال لفظ در چارچوب قانونی با توجه به معنای واقعی آن انجام می پذیرد، لذا ابتدا به مفهوم شناسی واژگان اصلی تحقیق در در دوبخش لغوی و اصطلاحی می پردازیم.

مبحث اول. مفهوم شناسی

گفتار اول. تعریف لغوی

با نگاهی کوتاه به واژگان اصلی تحقیق می توان پی برد که واژگان حقوق، اقلیت، دین، اسناد بین الملل واژه های اصلی تحقیق هستند که هر یک را توضیح می دهیم.

الف. حقوق^۱

لغت نامه ی دهخدا «حقوق» را در معنای «حقها، سزاهها، پاداشها، واجبات» استعمال کرده است و در کتاب فرهنگ عمید اینگونه بیان شده است که: حقوق جمع حق^۲ است و به معنی راست، درست، ضد باطل، ثابت، واجب و کاری که البته واقع شود. از معانی دیگر آن می توان به یقین، عدل، نصیب،

1. Droit

۲. در زبان فرانسه برای "حقوق" واژه «Droit» به کار برده می شود که ترجمه دقیقش «حق» می باشد. در زبان انگلیسی واژه «Law» بکار برده میشود که معادل فارسی اش «قانون» یا «حق» می باشد و نه «حقوق». در زبان آلمانی «Recht» بکار برده می شود که ترجمه دقیق آن به فارسی، «حق» است. در زبان اسپانیولی «Derecho» بکار برده می شود که ترجمه دقیق آن به فارسی، «حق» است. در زبان ایتالیائی نیز «Diritto» بکار برده می شود که ترجمه دقیق آن به فارسی، «حق» است.

کلیات پژوهش

بهره از چیزی، ملک و مال اشاره کرد و یکی از نام های باری تعالی است.^۱ و ریشه ی آن را بر گرفته از «حق» می داند که معانی متعددی برای این واژه ذکر می کند؛ بدین نحو که آن را واژه ی عربی و برای «حق» در وجه مصدری آن معانی راست کردن سخن، درست کردن وعده، یقین نمودن، ثابت شدن، غلبه کردن به حق، موجود ثابت و نامی از اسامی خداوند متعال ذکر می کند و در شکل اسم آن این گونه بیان می کند که حق یعنی «ثابت، ثابت که انکار آن روا نباشد. برای مثال دین حق، سخن حق.»^۲ در مفردات راغب اصفهانی در تعریف حق آمده است:

اصل الحق از مطابقت و برابری می باشد مثل هماهنگی در با پاشنه ی آن که با استقامت می-چرخد و نیز حق به چند وجه گفته شده است: (۱) به کسی که چیزی را بر اساس و مقتضای حکمت ایجاد نماید. (۲) به چیزی که بر مقتضای حکمت به وجود آمده. (۳) در مورد اعتقاد داشتن به چیزی که با واقعیت مطابقت و همسانی دارد نیز حق گفته می گویند. مثل اینکه می گوئیم اعتقاد فلانی در مورد قیامت و ثواب و عقاب و بهشت و جهنم، اعتقاد حق و درستی است. (۴) به قول و عمل که بر حسب واقع و مقدار واجب در وقت خودش انجام گیرد حق گویند. مثل این که می-گوئیم کار تو حق است و گفته ات حق می باشد.^۳

بنابراین، حق واژه ای عربی است که به معنای ثبوت و تحقق است و وقتی می گوئیم چیزی تحقق دارد، یعنی ثبوت دارد^۴ و گاه معادل آن در زبان فارسی هستی پایدار به کار برده می شود؛ یعنی هر چیزی که از ثبات و پایداری بهره مند باشد، حق است.^۵

وقتی زندگی اجتماعی بر اساس تعاون و همزیستی پدید آمد مسأله حدود و مسئولیت ها و تعیین وظایف افراد جامعه نسبت به یکدیگر پیش می آید. و برای جلوگیری از هرج و مرج پای قانون در اجتماع، گشوده می شود و یک سلسله نظامات و مقرراتی که بشکل حصاری منافع همه افراد را در خود حفظ می کند و حدود وظایف افراد را در برابر دیگران روشن می نماید در جامعه پدید می آید.

۱. عمید، حسن؛ (۱۳۸۹)، فرهنگ فارسی عمید، چ ۱، تهران: انتشارات بهزاد، ص ۵۴۵.

۲. همان، ص ۷۳۷.

۳. اصفهانی، راغب؛ (۱۳۸۷)، مفردات الفاظ قرآن کریم، ترجمه حسین خداپرست، چ ۱، قم: انتشارات نوید اسلام، ص ۲۰۱.

۴. مصباح یزدی، محمد تقی؛ (۱۳۸۰)، نظریه حقوقی اسلام، چ ۱، قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ص ۲۰.

۵. آملی جوادی، عبدالله؛ (۱۳۷۰)، فلسفه حقوق بشر، چ ۱، قم: انتشارات اسراء، ص ۷۵.